

PRIPOROČILA ZA ANALIZO VIROV IN UTEMELJITEV IZVIRNOSTI TEME DOKTORSKE DISERTACIJE

Analiza obstoječe literature in elektronskih informacijskih virov (v nadaljevanju "analiza virov") na izbranem raziskovalnem področju, tj. identifikacija, analiza in sinteza obstoječega znanja, je **izhodišče za vsebinsko utemeljitev** izvirnosti teme doktorske disertacije. **Izvirnost teme doktorske disertacije** je potrebno **tudi dokazati z opravljenimi poizvedbami** v:

- primarnih in sekundarnih bazah znanstvenih objav (npr. Web of Science, EIDL Direct ipd.),
- bazah doktorskih disertacij (npr. ProQuest Dissertation & Theses Global ipd.) in
- bazah patentov (npr. PatentoScope, EspaceNet ipd.),

na osnovi uporabe ustreznih ključnih besed in predmetnih oznak. Pri tem je potrebno **navesti povzetek** tematsko najbolj sorodnih **objav, doktorskih disertacij ali patentov** in dodati ustrezni **komentar, ki utemeljuje različnost predlagane doktorske raziskave.**

Analiza virov na izbranem raziskovalnem področju vključuje:

- iskanje zanesljivih, natančnih in aktualnih virov o izbrani temi;
- branje in povzemanje ključnih točk, bistva iz teh virov;
- sintezo ključnih idej, teorij in konceptov v povzetek tega, kar je že znanega na izbranem raziskovalnem področju;
- razpravo in oceno teh idej, teorij in konceptov;
- identifikacijo področij razprave ali polemik na izbranem raziskovalnem področju;
- pripravo izhodišč za uporabo obstoječih idej v nadaljnjih, novih raziskavah, opis pričakovanega izvirnega znanstvenega prispevka.

IZBIRA KLJUČNIH BESED IN PREDMETNIH OZNAK

Ključne besede ("KW" okrajšava za angl. "Key Words") najbolj jedrnato opredeljujejo določen izbrani raziskovalni problem in jih obenem uporabimo tudi za iskanje virov v elektronskih bazah. Pri tem je lahko ključna beseda samostalnik (npr. "metoda") ali besedna zveza samostalnika s pridevniki (npr. "napredna računalniška metoda"). Pri iskanju s ključnimi besedami v elektronskih bazah dobimo seznam virov, ki kjerkoli v njihovem besedilu vsebujejo zastavljeno ključno besedo. Obseg virov, iskanih po ključnih besedah, je načeloma zelo obsežen. V znanosti je **za opredelitev vsebine dela** običajno smiselno **uporabiti do največ pet ključnih besed** oziroma besednih zvez.

Predmetne oznake ("SU" okrajšava za angl. "SUBject") so besede ali besedne zveze, s katerimi opišemo vsebino posameznih informacijskih virov v podatkovni zbirki. Pri iskanju po predmetnih oznakah (deskriptorjih) v elektronskih bazah dobimo seznam virov na isto temo. Iskanje po predmetnih oznakah je najbolj natančen način iskanja po podatkovnih zbirkah. Vendar ni lahko ugotoviti, katere predmetne oznake so uporabljene v posamezni podatkovni zbirki. Običajno uporabimo kontrolirane geslovnike,

klasifikacije in spustne sezname predmetnih oznak, ki jih posamezne podatkovne zbirke vsebujejo in ponujajo. Obseg virov, iskanih po predmetnih oznakah, je načeloma veliko manjši.

Razlike med ključnimi besedami in predmetnimi oznakami pri iskanju virov v elektronskih bazah so:

Ključne besede KW	Predmetne oznake SU
So besede v naravnem jeziku, ki opisujejo zastavljeni raziskovalni problem.	So vnaprej določene besede iz "kontroliranega geslovnika", ki se uporabljajo za opis vsebine posameznih informacijskih virov v podatkovni zbirki.
Bolj prilagodljivo iskanje – ključne besede se lahko kombinirajo na več načinov.	So manj prilagodljive za iskanje - natančno moramo opredeliti izraz iz kontroliranega geslovnika.
Ključne besede se nahajajo kjer koli v zapisu – niso nujno povezane.	Vsebino informacijskih virov iščemo zgolj po naslovu in med predmetne oznake, kjer se po navadi pojavijo za vsebino najznačilnejše besede.
Rezultat iskanja je lahko preveč ali premalo informacijskih virov.	Če je rezultat iskanja preobsežen, se je treba osredotočiti na en vidik teme.
Rezultat iskanja lahko vsebuje veliko nepomembnih informacijskih virov.	Rezultat iskanja so pomembnejši informacijski viri.

Pri izbiri ključnih besed, predmetnih oznak in oblikovanju iskalne strategije vam lahko pomagajo mentorji in [strokovni referenti UKM](#) ali bibliotekarji v matični fakultetni knjižnici.

ISKANJE IN IZBIRA VIROV

Izbrani viri morajo biti, glede na zastavljen raziskovalni problem, aktualni. Izjema so "klasična dela" vodilnih avtorjev na določenem znanstvenem področju, tvorcev uveljavljenih hipotez, teorij in konceptov. Pregled virov obsega vse vire, ki obravnavajo raziskovalni problem iz čim več različnih zornih kotov. Zagotoviti moramo ravnovesje med pomembnimi znanstvenimi monografijami in aktualnimi znanstvenimi članki. Odgovora na vprašanje: "Koliko knjig in znanstvenih člankov moram pregledati?" ni. To je odvisno od narave zastavljenega raziskovalnega problema oziroma od tega, ali je doktorska disertacija zastavljena kot polemika z obstoječim znanjem – potem bo pregled literature daljši, - ali pa bo vključevala novo empirično raziskovanje. Ključno je, da s pregledom obstoječe literature določimo meje obstoječega znanja na izbranem raziskovalnem področju.

Dobra izhodiščna točka za iskanje relevantnih virov so sezname virov v nekaj najbolj iskanih znanstvenih del s področja raziskovalnega problema, ki si jih avtorji uporabili pri svojih raziskavah. Pri tem lahko dokaj enostavno ugotovimo ključne teorije in ugotovite relevantnih avtorjev na izbranem raziskovalnem področju ter druge ustrezne vire.

Ustrezno literaturo je možno iskati v različnih knjižničnih katalogih in podatkovnih zbirkah. Za pretežno slovenske informacijske vire uporabljamo knjižnični katalog [COBISS+](#), za pretežno tujo literaturo je na voljo napredni iskalnik ([UM:NIK](#)) in vodič po elektronskih informacijskih virih [Elektronski viri A-Ž](#). Preverjene so podatkovne zbirke [Web of Science](#), [Scopus](#) in [ProQuest Dissertations & Theses Global](#), ob njih pa je priporočeno iskati tudi v drugih informacijskih virih, tudi preko Google Scholar in v zbirkah odprtodostopnih informacijskih virov.

Zastavite si vprašanja:

- Kakšne vire potrebujem? Prevladujejo teoretični, metodološki ali empirični pristopi?
- Kateri viri so na voljo (npr. revije, časopisi, monografije, vladni dokumenti, podatkovne baze ipd)?
- Kateri viri prevladujejo na izbranem raziskovalnem področju?
- Ali je bilo iskanje virov zastavljeno dovolj široko, da sem zagotovil/-a in našel/-a vse ustrezne vire?
- Ali je bilo iskanje virov zastavljeno dovolj osredotočeno, da sem izključil/-a za temo raziskave nepomembne vire?
- Ali obstaja za zastavljen raziskovalni problem dovolj dober, ustrezen vzorec obstoječih virov?

Preglejte informacijske vire, ki ste jih našli in opredelili kot potencialno pomembne. Osredotočite se na povzetke poglavij, povzetke člankov in tudi vsebinska kazala. Ob tem razmišljajte, kako bo ta informacijski vir prispeval k osvetlitvi, rešitvi zastavljenega raziskovalnega problema. Če je odgovor "ne" ali "ne veliko", vir zavrzite.

Nato natančno preberite izbrane vire. Razmislite o naslednjih vprašanjih:

- Poiščite ključne točke, o katerih razpravlja avtor. Ali so jasno opredeljene?
- Katere dokaze je avtor predstavil v podporo osrednji ideji informacijskega vira?
- Kako prepričljivi so razlogi, ki utemeljujejo avtorjevo stališče?
- Bi lahko dokaze razložili tudi na drug način?
- Katero raziskovalno metodo je avtor uporabil (npr. kvalitativno, kvantitativno, eksperimentalno itd.)?
- Kakšen teoretični okvir je avtor postavil?
- Kako je avtor povezal teorijo in prakso?
- Ali je avtor kritično ocenil informacijske vire na obravnavanem raziskovalnem področju?
- Ali je avtor vključil tudi literaturo, ki nasprotuje njegovemu stališču?
- Ali so raziskovalni podatki verodostojni - tj. ali temeljijo na zanesljivi metodi in natančnih informacijah?
- Ali lahko postavljene argumente razčlenite - prepoznate pri njih vrzeli?
- Kakšne so prednosti in omejitve tega informacijskega vira?
- Kaj prispeva ta knjiga ali članek k vaši doktorski disertaciji?

Ko si postavljate ta vprašanja, si skrbno beležite svoje odgovore. Ti vam bodo prišli prav pri kasnejšem raziskovalnem delu. Vsi izbrani viri, ki so relevantni, so že v tej fazi sestavni del vaše baze uporabljenih virov pri doktorski raziskavi. Zato je smotno, da jih uvrstite na seznam uporabljenih virov svoje doktorske raziskave. Pri tem je priporočljivo, da si ustvarite pregledni digitalni seznam uporabljenih virov s programsko opremo [EndNote X9](#)¹.

¹ Za instalacijo programske opreme EndNote X9 se obrnite na koordinatorja IKT na matični fakulteti ali se oglasite v Univerzitetni knjižnici Maribor.

VSEBINSKO VREDNOTENJE VIROV

Vsebinsko vrednotenje izbranih virov vsebuje dva pomembna vidika in sicer:

- izdelava kratkega povzetka vsebine izbranega vira skupaj s kratkim opisom pomena tega vira za obravnavani raziskovalni problem;
- lasten komentar vsebine izbranega vira: to vključuje lastno analizo argumentov vira, vključno z oceno prednosti in slabosti predstavljenih dokazov kakor tudi opredelitev različnosti glede na temo lastne raziskave.

Odstavek ali dva o vsakem izbranem viru po navadi zadošča za vsebinsko utemeljitev izbranega vira. Izbrane vire lahko organiziramo na več načinov: kronološko, predstavite pomembne teorije, viri združeni po temi, ključnih idejah, konceptih ... Pomembno je, da je zaporedje misli jasno, aktualno, natančno in zanimivo. Bodite kritični glede ključnih spoznanj izbranih virov. Presodite, kaj je ključnega in kaj drugotnega pomena. Povzemajte s svojimi besedami. Bodite previdni pri razlagi dokazov in zagovarjajte svoja stališča. Ne posplošujte. Pazite na pravilno izražanje in pravilen zapis.

Zastavite si vprašanja:

- Ali sem preučil/-a dovolj različnih stališč o zastavljenem raziskovalnem problemu?
- Ali pregled virov nudi bralcu jasno in koristno informacijo o zastavljenem raziskovanem problemu?

UTEMELJITEV IZVIRNOSTI TEME DOKTORSKE DISERTACIJE

Na osnovi dobrega vsebinskega vrednotenja virov je nato dokaj enostavno utemeljiti izvirnost predlagane doktorske ali katerekoli druge raziskave. Tukaj je potrebno nanizati pričakovane rezultate načrtovane raziskave, ki nadgrajujejo ali dopolnjujejo obstoječe znanje ali povsem na novo opredeljujejo izbrano raziskovalno področje, izhajajoč iz opravljene analize virov. Potrebno je jasno opredeliti izvirnost rezultatov v odnosu do stanja znanja na izbranem raziskovalnem področju. Ob dobro zastavljenih hipotezah in natančni analizi virov za to običajno zadošča odstavek ali dva.

Zastavite si vprašanja:

- Ali sem opredelil/-a raziskovalni problem dovolj natančno. Katera raziskovalna vprašanja ga opredeljujejo? Ali z njimi povzemam bistvo raziskave?
- Ali sem preučil/-a dovolj različnih stališč o zastavljenem raziskovalnem problemu?
- Ali sem dovolj utemeljil pričakovane rezultate moje raziskave glede na pregled obstoječega znanja?

Pripravil: red. prof. dr. Zoran Ren na osnovi predloga UKM

Priporočeni viri:

1. *Literature Reviews*. (18.10.2019). Kent: University. Dostopna na :
<https://www.kent.ac.uk/learning/resources/studyguides/literaturereviews.pdf>
2. Randolph, J. J. (2009). A Guide to Writing the Dissertation Literature Review. *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 14 (13), str. 1-13.